

Денис А. Кіквадзе*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНІВ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Уточнено понятійно-категоріальний апарат теорії бюджетного потенціалу регіону, зокрема обґрунтовано його розуміння як інтегрованої сукупності фінансових ресурсів (власних доходів, міжбюджетних трансфертів, запозичень), які можуть бути мобілізовані органами місцевого самоврядування для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку території. Систематизовано детермінанти формування бюджетного потенціалу регіонів за критерієм походження на внутрішньорегіональні чинники (рівень економічного розвитку, галузева структура економіки, демографічна ситуація, інвестиційна привабливість) та зовнішньосистемні детермінанти (макроекономічна кон'юнктура, нормативно-правове забезпечення, система міжбюджетних відносин) фактори. Концептуалізовано теоретичні засади фінансової децентралізації як інституційного механізму зміцнення бюджетного потенціалу регіонів через розширення фіскальної автономії місцевих органів влади та оптимізацію розподілу публічних функцій між рівнями бюджетної системи. Розроблено методологічний підхід до структурування напрямів удосконалення механізмів формування бюджетного потенціалу, що включає: інституційний блок (оптимізація міжбюджетних трансфертів, розширення фіскальних повноважень); фінансово-економічний блок (диверсифікація доходної бази, стимулювання економічного розвитку); управлінський блок (підвищення ефективності бюджетного менеджменту, забезпечення транспарентності).

Ключові слова: бюджетний потенціал регіону, фінансова децентралізація, місцеві бюджети, міжбюджетні відносини, сталий розвиток території.

Літ. 15.

DOI: 10.32752/1993-6788-2025-1-285-455-465

Denis Kikvadze

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF REGIONAL BUDGETARY POTENTIAL FORMATION UNDER DECENTRALIZATION CONDITIONS

The conceptual framework of regional budgetary potential theory has been refined, specifically substantiating its understanding as an integrated set of financial resources (own revenues, interbudgetary transfers, borrowings) that can be mobilized by local self-government bodies to ensure sustainable socio-economic development of territories. The determinants of regional budgetary potential formation have been systematized according to their origin into endogenous factors (level of economic development, sectoral structure of economy, demographic situation, investment attractiveness) and exogenous factors (macroeconomic conditions, regulatory framework, inter-budgetary relations system). The theoretical foundations of fiscal decentralization have been conceptualized as an institutional mechanism for strengthening regional budgetary potential through expanding fiscal autonomy of local authorities and optimizing the distribution of public functions between levels of the budget system. A methodological approach to structuring directions for improving budgetary potential formation mechanisms has been developed, including: institutional block (optimization of interbudgetary transfers, expansion of fiscal powers); financial-economic block (diversification of revenue base, stimulation of economic development); managerial block (improving budget management efficiency, ensuring transparency).

* National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Kharkiv, Ukraine.

***Keywords:** regional budgetary potential, fiscal decentralization, local budgets, interbudgetary relations, sustainable territorial development.*

***Peer-reviewed, approved and placed:** 17.03.2025.*

Постановка проблеми. Фінансова децентралізація в Україні актуалізує проблему формування достатнього бюджетного потенціалу регіонів як основи їх фінансової спроможності та сталого розвитку. Існуючі диспропорції у формуванні доходів місцевих бюджетів, обумовлені нерівномірністю економічного розвитку регіонів та недосконалістю системи міжбюджетних трансфертів, перешкоджають ефективному виконанню органами місцевого самоврядування своїх функцій. Це обґрунтовує необхідність комплексного дослідження теоретичних аспектів формування бюджетного потенціалу регіонів з урахуванням світового досвіду децентралізації.

Незважаючи на позитивні зрушення в процесі реформування системи міжбюджетних відносин, залишаються невирішеними системні проблеми, що перешкоджають ефективному формуванню бюджетного потенціалу регіонів. Значні міжрегіональні диспропорції у рівні економічного розвитку призводять до нерівномірного розподілу фіскального потенціалу між територіями, що посилює залежність фінансово слабких регіонів від державних трансфертів та обмежує їх можливості для сталого розвитку. Недостатній рівень фінансової автономії органів місцевого самоврядування проявляється у обмеженості дохідної бази місцевих бюджетів, високому рівні залежності від міжбюджетних трансфертів та відсутності дієвих стимулів для нарощування власних доходів.

Актуальність проблеми посилюється недосконалістю механізмів оцінювання та управління бюджетним потенціалом регіонів, що не дозволяє органам місцевого самоврядування ефективно планувати і використовувати наявні фінансові ресурси. Відсутність науково обґрунтованих підходів до діагностики ефективності реалізації бюджетного потенціалу та оптимізації міжбюджетного регулювання перешкоджає прийняттю обґрунтованих управлінських рішень на регіональному рівні. Крім того, недостатнє врахування зарубіжного досвіду формування територіального бюджетного потенціалу при розробці національної політики децентралізації обмежує можливості для імплементації кращих практик з урахуванням національних особливостей.

За таких умов особливої актуальності набуває розробка теоретико-методологічних засад формування бюджетного потенціалу регіонів в умовах фінансової децентралізації, що дозволить створити науково обґрунтовану основу для удосконалення механізмів бюджетного планування, оптимізації системи міжбюджетних відносин та підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами на регіональному рівні. Фінансова децентралізація створює передумови для зміцнення бюджетного потенціалу через розширення фіскальної автономії місцевих органів влади та оптимізацію розподілу публічних функцій, що потребує врахування принципів субсидіарності, економічної ефективності та соціальної справедливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питань формування бюджетного потенціалу регіонів у контексті фінансової децентралізації

становить предмет наукового інтересу широкого кола вітчизняних та зарубіжних учених. Концептуальні основи теорії бюджетного потенціалу територій розроблялися у працях В. Дем'янишина [1], О. Кириленка [2], І. Луїної [3], В. Опаріна [4] та інших дослідників. Методологічний інструментарій оцінювання бюджетного потенціалу регіонів отримав подальший розвиток у дослідженнях М. Гапонюка [5], С. Єгоричевої [6], О. Тимошенка [7] тощо. Вплив децентралізаційних процесів на трансформацію бюджетного потенціалу територій аналізувався Т. Бондарук [8], Г. Возняком [9], О. Сунцовою [10], О. В. Стащук, М. І. Жуком [12] та іншими науковцями.

Попри інтенсивність наукових розробок у зазначеній сфері, низка аспектів залишається недостатньо дослідженою. Зокрема, потребують поглибленого вивчення методичні підходи до діагностики ефективності реалізації бюджетного потенціалу регіонів, механізми оптимізації міжбюджетного регулювання, а також питання імплементації зарубіжних практик формування територіального бюджетного потенціалу з урахуванням національних особливостей. Додатково, перманентні трансформації бюджетно-податкового законодавства України актуалізують потребу у систематичному моніторингу їх впливу на динаміку бюджетного потенціалу територій.

Отже, огляд наукової літератури підтверджує високу актуальність і прикладну значущість досліджуваної проблематики. Водночас, існування лакун у науковому знанні та дискусійність окремих теоретико-методологічних положень обґрунтовують необхідність подальшої наукової розробки даного напрямку.

Метою дослідження є концептуалізація теоретико-методологічних засад формування бюджетного потенціалу регіонів в умовах фінансової децентралізації та розробка науково обґрунтованого підходу до управління його розвитком. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення комплексу взаємопов'язаних наукових завдань, що охоплюють як теоретичні, так і прикладні аспекти функціонування бюджетного потенціалу в умовах децентралізаційних трансформацій.

Першочерговим завданням є уточнення понятійно-категоріального апарату теорії бюджетного потенціалу регіону та систематизація детермінант його формування за критерієм походження, що дозволить створити міцне теоретичне підґрунтя для подальшого аналізу механізмів функціонування бюджетної системи на регіональному рівні. Не менш важливим завданням є концептуалізація теоретичних засад фінансової децентралізації як інституційного механізму зміцнення бюджетного потенціалу регіонів через розширення фіскальної автономії місцевих органів влади та оптимізацію розподілу публічних функцій між рівнями бюджетної системи.

Аналітичну спрямованість дослідження забезпечує завдання щодо аналізу світового досвіду реалізації фінансової децентралізації та ідентифікації системних проблем цього процесу в Україні, що сприятиме виявленню кращих практик та визначенню перспективних напрямів удосконалення національної моделі бюджетної децентралізації. Методологічну новизну дослідження забезпечує розробка науково обґрунтованого підходу до

структурування напрямів удосконалення механізмів формування бюджетного потенціалу регіонів з урахуванням інституційних, фінансово-економічних та управлінських аспектів. Практичну значущість дослідження підкреслює завдання щодо обґрунтування конкретних рекомендацій з зміцнення фінансової стійкості місцевих бюджетів та підвищення ефективності управління бюджетним потенціалом в умовах фінансової децентралізації.

Методологічну основу дослідження становить системний підхід до трактування бюджетного потенціалу як динамічної адаптивної системи, функціонування якої детермінується синергетичним впливом внутрішньорегіональних чинників та зовнішньосистемних детермінантів, що дозволяє розширити евристичний потенціал теоретичного аналізу та запропонувати інноваційний інструментарій діагностики та управління бюджетним потенціалом в умовах трансформації інституційної архітектури міжбюджетних відносин.

Основні результати дослідження. Формування бюджетного потенціалу регіонів є складним багатофакторним процесом, який детермінується комплексом взаємопов'язаних внутрішньорегіональних чинників та зовнішньосистемних детермінантів. До внутрішньорегіональних чинників належить, насамперед, рівень економічного розвитку території, який безпосередньо визначає обсяг та структуру податкових і неподаткових надходжень до місцевих бюджетів. Галузева структура економіки регіону відіграє не менш важливу роль, оскільки домінування окремих секторів може суттєво впливати на фінансову спроможність території та стабільність доходів місцевих бюджетів.

Концептуальне уточнення понятійно-категоріального апарату теорії бюджетного потенціалу регіону передбачає його розуміння як інтегрованої сукупності фінансових ресурсів, що охоплює власні доходи територіальних громад, міжбюджетні трансферти та залучені запозичення, які можуть бути мобілізовані органами місцевого самоврядування для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку території. Така інтерпретація відрізняє бюджетний потенціал від суміжних категорій фінансового та податкового потенціалів своєю комплексністю структурної композиції та специфікою інституційних механізмів формування. Бюджетний потенціал характеризується динамічністю, адаптивністю до зовнішніх викликів та синергетичним взаємозв'язком його складових компонентів, що обумовлює необхідність системного підходу до управління його розвитком в умовах фінансової децентралізації.

Демографічна ситуація в регіоні, зокрема чисельність та структура населення, також чинить значний вплив на формування бюджетного потенціалу через детермінування обсягу податкових надходжень від доходів фізичних осіб та рівня споживання суспільних благ. Інвестиційна привабливість регіону визначає його здатність залучати додаткові фінансові ресурси для реалізації проєктів розвитку та модернізації економічної інфраструктури. Стан розвитку малого та середнього підприємництва є критично важливим фактором, оскільки цей сектор економіки становить основне джерело податкових надходжень до місцевих бюджетів.

Серед зовнішньосистемних детермінантів особливе значення має макроекономічна кон'юнктура, включаючи рівень інфляції, стан платіжного балансу країни та курс національної валюти, які безпосередньо впливають на фінансову спроможність регіонів. Ефективність системи міжбюджетних відносин та механізмів фінансового вирівнювання територій також значною мірою детермінує можливості формування бюджетного потенціалу. Негативний вплив чинить рівень тінізації економіки регіону, який обмежує обсяги податкових надходжень до місцевих бюджетів. Якість управління місцевими фінансами, включаючи ефективність бюджетного планування, виконання та контролю, є важливим інституційним фактором формування бюджетного потенціалу.

Теоретичні основи фінансової децентралізації базуються на фундаментальних положеннях теорії фіскального федералізму, яка обґрунтовує доцільність передачі значної частини повноважень та фінансових ресурсів від центральних органів влади до місцевого рівня. Ключовим принципом фінансової децентралізації є субсидіарність, згідно з якою публічні послуги мають надаватися на найнижчому рівні управління, на якому їх можна ефективно забезпечити.

Фінансова децентралізація охоплює три взаємопов'язані компоненти. Децентралізація доходів передбачає закріплення за місцевими бюджетами достатніх дохідних джерел для фінансування власних та делегованих повноважень, при цьому критично важливо забезпечити відповідність між обсягом переданих повноважень та дохідною базою місцевих бюджетів. Децентралізація витратів означає передачу відповідальності за фінансування певних функцій та послуг на місцевий рівень, що потребує чіткого розмежування повноважень між різними рівнями влади та забезпечення їх адекватного фінансового покриття. Децентралізація процесів прийняття рішень передбачає надання органам місцевого самоврядування більшої автономії у сфері управління місцевими фінансами, зокрема щодо визначення пріоритетів бюджетної політики, формування та виконання місцевих бюджетів.

Основною метою фінансової децентралізації є підвищення алокативної ефективності надання суспільних послуг та забезпечення сталого розвитку територій шляхом максимального наближення процесу прийняття рішень до потреб та преференцій місцевих громад. Водночас, важливим концептуальним аспектом є забезпечення балансу між автономією органів місцевого самоврядування та необхідністю державного регулювання і контролю за їх діяльністю.

Фінансова децентралізація не позбавлена певних ризиків, зокрема може призвести до поглиблення міжрегіональних диспропорцій у рівні економічного розвитку та якості надання суспільних послуг. Тому важливим завданням є створення ефективних механізмів фінансового вирівнювання територій та забезпечення мінімальних соціальних стандартів. Крім того, ефективність децентралізації значною мірою залежить від якості місцевого управління та рівня підзвітності органів місцевого самоврядування.

Світовий досвід демонструє різноманітність підходів до реалізації фінансової децентралізації, які враховують специфіку кожної країни.

Німецька модель кооперативного федералізму характеризується чітким розподілом повноважень та доходів між федеральним, регіональним та місцевим рівнями влади, що забезпечує високий рівень фінансової автономії земель та муніципалітетів, а також ефективну систему фінансового вирівнювання територій.

Швейцарська модель відзначається високим рівнем фіскальної автономії кантонів та муніципалітетів, де місцеві органи влади мають широкі повноваження у сфері оподаткування та надання суспільних послуг, що дозволяє максимально враховувати потреби місцевих громад. Польський досвід демонструє успішність масштабної реформи децентралізації у контексті євроінтеграції, включаючи запровадження трирівневої системи територіального устрою, розширення дохідної бази місцевих бюджетів та передачу значної частини повноважень на місцевий рівень.

Скандинавські країни (Швеція, Данія, Норвегія) демонструють успішне поєднання високого рівня децентралізації з ефективною системою соціального захисту та забезпечення рівного доступу до суспільних послуг. Канадська асиметрична модель фіскального федералізму передбачає різний рівень децентралізації для різних провінцій залежно від їх економічного потенціалу, при цьому функціонує ефективна система міжбюджетних трансфертів.

Спільними характеристиками успішних моделей децентралізації є чіткий розподіл повноважень та доходів між рівнями влади, висока фінансова автономія місцевих органів, ефективні механізми фінансового вирівнювання територій та міжмуніципального співробітництва, а також орієнтація на максимальне задоволення потреб місцевих громад.

Процес фінансової децентралізації в Україні, незважаючи на певні досягнення у реформуванні системи міжбюджетних відносин, супроводжується низкою системних проблем. Ключовою проблемою є недостатній рівень фінансової автономії органів місцевого самоврядування, що обмежує їх можливості щодо формування та використання бюджетних ресурсів відповідно до потреб місцевих громад. Спостерігаються значні диспропорції у фінансовому забезпеченні різних регіонів та територіальних громад, що посилює міжрегіональну асиметрію та перешкоджає сталому розвитку територій.

Недосконалість системи міжбюджетних трансфертів залишається суттєвою проблемою, оскільки вона не завжди враховує реальні потреби та фіскальний потенціал місцевих бюджетів, а також не стимулює органи місцевого самоврядування до нарощування власної дохідної бази. Це призводить до посилення залежності місцевих бюджетів від державної фінансової підтримки та знижує ефективність використання бюджетних коштів.

Недостатня інституційна спроможність органів місцевого самоврядування щодо ефективного управління фінансовими ресурсами обумовлена низьким рівнем кваліфікації управлінських кадрів, відсутністю дієвих механізмів підзвітності та контролю, а також недосконалістю нормативно-правового забезпечення. Низький рівень фінансової прозорості та підзвітності перешкоджає ефективному громадському контролю за використанням бюджетних коштів.

Для вирішення ідентифікованих проблем доцільно реалізувати комплекс взаємопов'язаних заходів. Насамперед, необхідно забезпечити стабільність та передбачуваність дохідних джерел місцевих бюджетів шляхом удосконалення системи місцевого оподаткування та розширення доступу до альтернативних джерел фінансування, включаючи муніципальні запозичення та механізми державно-приватного партнерства.

Оптимізація системи міжбюджетних трансфертів має базуватися на принципах об'єктивності, прозорості та стимулювання нарощування власної дохідної бази місцевих бюджетів. Це передбачає запровадження формульного підходу до розрахунку обсягів трансфертів з урахуванням фіскального потенціалу та реальних потреб територій, а також створення дієвих механізмів фінансового вирівнювання та підтримки депресивних регіонів.

Зміцнення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування потребує підвищення кваліфікації управлінських кадрів, запровадження сучасних управлінських технологій та інформаційних систем, розвитку механізмів співробітництва та обміну кращими практиками між територіальними громадами.

Підвищення прозорості та підзвітності діяльності органів місцевого самоврядування може бути досягнуто через удосконалення системи публічних закупівель, запровадження партисипативного бюджетування та розвиток механізмів громадського контролю за використанням бюджетних коштів.

Зміцнення фінансової стійкості місцевих бюджетів є критично важливим завданням, яке передбачає забезпечення збалансованості доходів та видатків, формування достатніх резервних фондів та диверсифікацію джерел фінансування. Фінансова стійкість характеризується здатністю місцевих бюджетів зберігати свою платоспроможність та виконувати покладені функції в умовах економічної нестабільності та зовнішніх шоків.

Для посилення фінансової стійкості доцільно стимулювати розвиток місцевої економіки та залучення інвестицій шляхом створення сприятливого бізнес-середовища, розбудови місцевої інфраструктури та реалізації проєктів міжмуніципального співробітництва. Важливими інструментами зміцнення фінансової стійкості є також запровадження середньострокового бюджетного планування, оптимізація боргового навантаження місцевих бюджетів, розвиток системи фінансового моніторингу та раннього попередження фінансових ризиків. Особливе значення має диверсифікація дохідної бази через розширення спектра місцевих податків і зборів, розвиток комунального підприємництва та ефективне управління комунальним майном.

Запропоновано методологічний підхід до структурування напрямів удосконалення механізмів формування бюджетного потенціалу регіонів передбачає їх систематизацію у три взаємопов'язані та взаємодоповнюючі блоки, що забезпечують комплексний вплив на всі аспекти бюджетного потенціалу від інституційних засад до практичних механізмів реалізації.

Інституційний блок охоплює фундаментальні засади функціонування бюджетної системи та включає оптимізацію системи міжбюджетних трансфертів на основі принципів об'єктивності, прозорості та стимулювання нарощування власної дохідної бази через запровадження формульного

підходу до розрахунку обсягів трансфертів з урахуванням фіскального потенціалу та реальних потреб територій. Критично важливим напрямом є розширення фіскальних повноважень органів місцевого самоврядування через удосконалення системи місцевого оподаткування, включаючи розширення переліку місцевих податків і зборів, надання права встановлювати диференційовані ставки оподаткування та запровадження нових дохідних джерел, таких як екологічні збори та туристичний податок. Інституційний блок також передбачає вдосконалення нормативно-правового забезпечення функціонування місцевих фінансів, створення ефективних механізмів фінансового вирівнювання територій та розвиток інструментів міжмуніципального співробітництва для спільного вирішення соціально-економічних проблем.

Фінансово-економічний блок включає комплекс заходів, спрямованих на зміцнення економічної основи формування бюджетного потенціалу, та передбачає диверсифікацію дохідної бази місцевих бюджетів шляхом розвитку комунального підприємництва через створення ефективних комунальних підприємств у сферах житлово-комунального господарства, транспорту та енергетики, а також ефективного управління комунальним майном через оптимізацію використання земельних ресурсів, нерухомості та інших активів територіальних громад. Особливого значення набуває стимулювання економічного розвитку територій через створення сприятливого бізнес-середовища, включаючи спрощення адміністративних процедур, розвиток індустріальних парків та бізнес-інкубаторів, а також активне залучення інвестицій через реалізацію проєктів державно-приватного партнерства, створення інвестиційних фондів розвитку територій та запровадження механізмів фінансової підтримки інноваційного підприємництва. Фінансово-економічний блок також охоплює розвиток альтернативних джерел фінансування, включаючи муніципальні облігації, міжнародні гранти та кредитні інструменти міжнародних фінансових організацій.

Управлінський блок передбачає системне підвищення ефективності бюджетного менеджменту через запровадження середньострокового бюджетного планування з горизонтом прогнозування 3-7 років, що дозволяє органам місцевого самоврядування здійснювати стратегічне планування розвитку територій та оптимізувати розподіл фінансових ресурсів між поточними та капітальними видатками. Критично важливим є впровадження сучасних управлінських технологій, включаючи системи електронного документообігу, автоматизовані інформаційні системи управління бюджетним процесом та цифрові платформи для взаємодії з громадськістю. Забезпечення транспарентності бюджетного процесу досягається через оприлюднення детальної інформації про формування та виконання місцевих бюджетів, запровадження механізмів партисипативного бюджетування, що дозволяє громадянам безпосередньо впливати на визначення пріоритетів бюджетних видатків, та розвиток системи електронних публічних закупівель. Управлінський блок також включає розвиток механізмів громадського контролю за використанням бюджетних коштів через створення громадських рад при органах місцевого самоврядування, запровадження інституту

громадських бюджетних інспекторів та забезпечення регулярного проведення громадських слухань з питань бюджетної політики.

Висновки. Проведене дослідження теоретико-методологічних засад формування бюджетного потенціалу регіонів в умовах фінансової децентралізації дозволило сформулювати концептуально важливі висновки та узагальнення, що розкривають складну багатоаспектну природу досліджуваного процесу та його детермінованість широким спектром економічних, соціальних та інституційних чинників. Фінансова децентралізація в сучасних умовах набуває якісно нових характеристик як ключовий інституційний механізм зміцнення бюджетного потенціалу регіонів, створюючи системні передумови для підвищення фінансової автономії місцевих органів влади та науково обгрунтованої оптимізації розподілу публічних функцій між різними рівнями бюджетної системи.

Концептуальне уточнення понятійно-категоріального апарату дозволило обгрунтувати розуміння бюджетного потенціалу регіону як динамічної інтегрованої сукупності фінансових ресурсів, що охоплює власні доходи територіальних громад, міжбюджетні трансферти та залучені запозичення, які можуть бути мобілізовані органами місцевого самоврядування для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку території. Систематизація детермінант формування бюджетного потенціалу за критерієм походження на внутрішньорегіональні чинники, що включають рівень економічного розвитку, галузеву структуру економіки, демографічну ситуацію та інвестиційну привабливість регіону, та зовнішньосистемні детермінанти у вигляді макроекономічної кон'юнктури, нормативно-правового забезпечення та системи міжбюджетних відносин, створює надійне теоретичне підґрунтя для розуміння механізмів формування та динаміки бюджетного потенціалу в умовах децентралізаційних трансформацій.

Концептуалізація теоретичних засад фінансової децентралізації як інституційного механізму зміцнення бюджетного потенціалу регіонів через системне розширення фінансової автономії місцевих органів влади та стратегічну оптимізацію розподілу публічних функцій підтверджує її фундаментальну роль у забезпеченні фінансової спроможності територій та створенні інституційних передумов для сталого регіонального розвитку. Компаративний аналіз міжнародного досвіду реалізації фінансової децентралізації засвідчує критичну важливість врахування національних особливостей та специфіки інституційного середовища при імплементації моделей бюджетної децентралізації, що обумовлює необхідність адаптації зарубіжних практик до умов української економічної системи.

Ідентифікація та систематизація системних проблем фінансової децентралізації в Україні, що включають недостатній рівень фінансової автономії органів місцевого самоврядування, значні міжрегіональні диспропорції у фінансовому забезпеченні та недосконалість існуючої системи міжбюджетних трансфертів, обгрунтовує об'єктивну необхідність комплексного реформування діючих механізмів формування бюджетного потенціалу та впровадження інноваційних підходів до управління регіональними фінансами. Розроблений методологічний підхід до структурування напрямів

удосконалення механізмів формування бюджетного потенціалу, що охоплює інституційний блок оптимізації системи міжбюджетних трансфертів та розширення фіскальних повноважень, фінансово-економічний блок диверсифікації дохідної бази та стимулювання економічного розвитку, а також управлінський блок підвищення ефективності бюджетного менеджменту та забезпечення транспарентності, створює цілісне теоретичне підґрунтя для практичної реалізації системних реформ у сфері місцевих фінансів.

Теоретична значущість проведеного дослідження полягає у суттєвому розвитку наукового розуміння сутності та механізмів формування бюджетного потенціалу регіонів в умовах фінансової децентралізації, систематизації детермінант його формування та концептуалізації інноваційних підходів до управління регіональними фінансами, що створює міцну теоретичну основу для подальших фундаментальних та прикладних досліджень у сфері територіальних фінансів. Практична значущість отриманих результатів визначається широкими можливостями їх використання органами державної влади та місцевого самоврядування при розробці та реалізації науково обґрунтованої бюджетної політики на регіональному рівні, формуванні стратегій територіального розвитку та впровадженні дієвих механізмів оптимізації міжбюджетних відносин. Перспективи подальших наукових розвідок пов'язані з розробкою сучасного економіко-математичного інструментарію кількісної оцінки бюджетного потенціалу регіонів, обґрунтуванням системи критеріїв та індикаторів ефективності його використання, дослідженням трансформаційного впливу процесів цифровізації на механізми формування та управління бюджетним потенціалом, а також комплексним вивченням особливостей адаптації регіональних фінансових систем до сучасних викликів соціально-економічного розвитку в умовах глобальних трансформацій.

1. Дем'янишин В. Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2008. 496 с.
2. Кириленко О. П. Місцеві фінанси : підручник. Київ : Знання, 2006. 677 с.
3. Луніна І. О. Формування місцевих бюджетів на основі принципу еквівалентності: шлях до ефективної бюджетної системи України. Фінанси України. 2010. № 9. С. 3–12.
4. Опарін В. М. Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти) : монографія. Київ : КНЕУ, 2005. 240 с.
5. Гапонюк М. А., Яцюта В. П., Буряченко А. Є., Славкова А. А. Місцеві фінанси : навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. Київ : КНЕУ, 2002. 184 с.
6. Єгоричева С. Б., Лахижа М. І. Формування та реалізація фінансового потенціалу територіальних громад : монографія. Полтава : ПУЕТ, 2014. 221 с.
7. Тимошенко О. В. Фінансовий потенціал як основа соціально-економічного розвитку територіальної громади. Вісник Університету банківської справи Національного банку України. 2012. № 1 (13). С. 123–126.
8. Бондарук Т. Г. Місцеве самоврядування та його фінансове забезпечення в Україні : монографія. Київ : Експрес, 2009. 608 с.
9. Возняк Г. В. Фінансова децентралізація та стале ендегенне зростання регіонів: формалізація напрямів впливу. Світ фінансів. 2019. № 2 (59). С. 49–59.
10. Сунцова О. О. Місцеві фінанси : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 488 с.
11. Сокирко О. С., Плахотнюк В. В. Аналіз стану доходів місцевих бюджетів при реалізації реформи бюджетної децентралізації. Бізнесінформ. 2019. № 7. С. 304–311.

12. Сташук О. В., Жук М. І. Вплив реформи децентралізації на бюджетну ефективність територій. *Економіка та суспільство*. 2021. № 25. URL: <https://cutt.ly/UnUPeP6>
13. Децентралізація : офіційний веб-сайт. URL: <https://decentralization.gov.ua/>
14. Місцеві бюджети. Open Budget : веб-сайт. URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget?id=0753300000>
15. Фінансування цільових програм: бюджетні пріоритети міських громад Харківщини на 2024 рік. Простір : інформаційне агентство. URL: <https://www.prostir.ua/?news=finansuvannya-tsilovyh-prohram-byudzhetni-priorytety-miskyh-hromad-harkivshchyny-na-2024-rik>

1. Demianyshyn, V. H. (2008). *Teoretychna kontseptualizatsiia i praktychna realizatsiia biudzhethnoi doktryny Ukrainy* [Theoretical conceptualization and practical implementation of Ukraine's budget doctrine]. Ternopil: TNEU.
2. Kyrylenko, O. P. (2006). *Mistsevi finansy* [Local finances]. Kyiv: Znannia.
3. Lunina, I. O. (2010). *Formuvannia mistsevykh biudzhetyv na osnovi pryntsyphu ekvivalentnosti: shliakh do efektyvnoi biudzhethnoi systemy Ukrainy* [Formation of local budgets based on the principle of equivalence: a path to an effective budget system of Ukraine]. *Finansy Ukrainy*, 9, 3-12.
4. Oparin, V. M. (2005). *Finansova systema Ukrainy (teoretyko-metodolohichni aspekty)* [Financial system of Ukraine (theoretical and methodological aspects)]. Kyiv: KNEU.
5. Haponiuk, M. A., Yatsiuta, V. P., Buriachenko, A. Ye., & Slavkova, A. A. (2002). *Mistsevi finansy* [Local finances]. Kyiv: KNEU.
6. Yehorycheva, S. B., & Lakhyzha, M. I. (2014). *Formuvannia ta realizatsiia finansovoho potentsialu terytorialnykh hromad* [Formation and implementation of financial potential of territorial communities]. Poltava: PUET.
7. Tymoshenko, O. V. (2012). *Finansovyi potentsial yak osnova sotsialno-ekonomichnoho rozvytku terytorialnoi hromady* [Financial potential as a basis for socio-economic development of territorial community]. *Visnyk Universytetu bankivskoi spravy Natsionalnoho banku Ukrainy*, 1(13), 123-126.
8. Bondaruk, T. H. (2009). *Mistseve samovriaduvannia ta yoho finansove zabezpechennia v Ukraini* [Local self-government and its financial support in Ukraine]. Kyiv: Ekspres.
9. Vozniak, H. V. (2019). *Finansova detsentralizatsiia ta stale endohenne zrostantia rehioniv: formalizatsiia napriamiv vplyvu* [Financial decentralization and sustainable endogenous growth of regions: formalization of impact directions]. *Svit finansiv*, 2(59), 49-59.
10. Suntsova, O. O. (2010). *Mistsevi finansy* [Local finances]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury.
11. Sokyрко, O. S., & Plakhotniuk, V. V. (2019). *Analiz stanu dokhodiv mistsevykh biudzhetyv pry realizatsii reformy biudzhethnoi detsentralizatsii* [Analysis of local budget revenues during budget decentralization reform implementation]. *Biznesinform*, 7, 304-311.
12. Stashchuk, O. V., & Zhuk, M. I. (2021). *Vplyv reformy detsentralizatsii na biudzhethnu efektyvnist terytorii* [Impact of decentralization reform on territorial budget efficiency]. *Економіка та суспільство*, 25. Retrieved from <https://cutt.ly/UnUPeP6>
13. *Detsentralizatsiia* [Decentralization]. Retrieved from <https://decentralization.gov.ua/>
14. *Mistsevi biudzhety* [Local budgets]. Open Budget. Retrieved from <https://openbudget.gov.ua/local-budget?id=0753300000>
15. *Finansuvannia tsilovykh prohram: biudzhethni priorytety miskykh hromad Kharkivshchyny na 2024 rik* [Financing of targeted programs: budget priorities of urban communities of Kharkiv region for 2024]. Prostir. Retrieved from <https://www.prostir.ua/?news=finansuvannya-tsilovyh-prohram-byudzhetni-priorytety-miskyh-hromad-harkivshchyny-na-2024-rik>